

SLAVONSKE ŠUME KROZ POVIJEST

HRVATSKI INSTITUT ZA POVIJEST
PODRUŽNICA ZA POVIJEST SLAVONIJE, SRIJEMA I BARANJE

BIBLIOTHECA CROATICA: SLAVONICA, SIRMIENSIA ET BARANYENSIA

Posebna izdanja

Knjiga 17

Nakladnik:

Hrvatski institut za povijest – Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje,
Slavonski Brod

Za nakladnika:

Stanko Andrić

Recenzenti:

Damir Karbić

Hrvoje Petrić

Lektura:

Slavko Sušilović

Prijevod sažetaka:

Mica Orban Kljajić

ISBN 978-953-8102-11-0

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i sveučilišne knjižnice
u Osijeku pod brojem 141027045.

Izradu i izdavanje ove knjige finansirali su

Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Hrvatska zaklada za znanost (Istraživački projekt IP 2014-09-6719)

Hrvatske šume d. o. o, Zagreb

Prvo elektroničko izdanje knjige objavljeno je u svibnju 2017. na:
<http://histwood.hipsb.hr/hr/zbornik-radova/>

Slika na koricama:

Hugo Conrad von Hötzendorf: *Pastoral IV*, 1843., ulje na platnu;
41,5 x 59,5 cm, sign. l.d.: Hötzendorf 843. Moderna galerija, MG-2871.
Foto Goran Vranić © Moderna galerija, Zagreb

SLAVONSKE ŠUME KROZ POVIJEST

ZBORNIK RADOVA ZNANSTVENOG SKUPA
S MEĐUNARODNIM SUDJELOVANJEM
ODRŽANOG U SLAVONSKOM BRODU
1.-2. LISTOPADA 2015.

Uredili
Dinko Župan
i Robert Skenderović

Slavonski Brod, 2018.

Sadržaj

Predgovor	9
Program skupa	11
Josip Parat	
Šume i drveće u antici južne Panonije	15
Hrvoje Gračanin i Silvija Pisk	
Pisani izvori o šumama u savsko-dravskom međuriječju u kasnoj antici i srednjem vijeku	39
Stanko Andrić	
Šuma Garavica i „ničja zemlja“ na slavonsko-turskom pograničju u 16. i 17. stoljeću	61
Anđelko Vlašić	
Šume kao izvor prehrane: uzgoj i trgovina kestenom u Požeštini u 16. i 17. stoljeću	119
Vladan Gavrilović	
Opis slavonskih i sremskih šuma u delima Fridriha Vilhelma von Taubea i Franca Štefana Engela (<i>Opis Kraljevstva Slavonije i Srema</i>)	137
Ante Grubišić	
Šume vukovarskog vlastelinstva u 18. stoljeću prema kartografskim izvorima	147
Milan Vrbanus	
Šume u komorskim popisima Slavonije i njihovo značenje u gospodarstvu slavonskih vlastelinstava od kraja osmanske vlasti do sredine 18. stoljeća	193
Danijel Jelaš	
Kartografski izvori za povijest slavonskih šuma u Državnom arhivu u Osijeku	247
Zlata Živaković-Kerže	
Šuma / drvo – iskorištena ili neiskorištena mogućnost: prilog povijesnom razmatranju drvne eksploatacije na prijelazu 19. u 20. stoljeće	261

Dinko Župan Slavonski šumari školovani u Mariabrunnu (1813-1867) s posebnim osvrtom na Adolfa Danhelovskog	281
Robert Skenderović Krađe, dugovi, pronevjere – izazovi upravljanja Brodskom imovnom općinom od 1873. do 1914. godine	295
Branko Ostajmer Tvornica tanina u Županji od osnutka do 1912. godine	313
Hrvoje Volner Rasprava o starosti hrastovih šuma na stranicama <i>Šumarskog lista</i>	335
Luka Pejić Godine revolta: štrajkovi radnika slavonske drvnoprerađivačke industrije (1905. - 1907.)	345
Goran Vasin i Dejan Mikavica Šume fruškogorskih manastira u finansijskim izveštajima Saborskog odbora 1906-1907.	375
Žarko Španiček Selo i šuma: nastanak i nestanak sela u šumovitim predjelima središnje Slavonije	391
Jasminka Najcer Sabljak Slavonska šuma u djelima Huga Conrada von Hötzendorfa i Adolfa Waldingera	407
Anica Bilić Književnohistoriografski hod slavonskom šumom	425
Julijana Matanović Drveni most na hrastovim stupovima (roman <i>Veliki hrast</i> Vlade Andrilovića kao polazište priče osobne povijesti)	449
Slike sa skupa	457

Contents

Josip Parat	
Forests and Timber in Ancient Southern Pannonia	15
Hrvoje Gračanin and Silvija Pisk	
Written Sources on Forests in the Region Between the Sava and Drava	
Rivers in Late Antiquity and the Middle Ages	39
Stanko Andrić	
Garavica Forest and “No Man’s Land” on the Slavonian-Turkish	
Frontier in the 16 th and 17 th Centuries	61
Anđelko Vlašić	
Forests as a Source of Nutrition: The Cultivation of and Trade	
in Chestnuts in the Požega Area in the 16 th and 17 th Centuries.....	119
Vladan Gavrilović	
The Description of Forests in Slavonia and Syrmia in the Works	
of Friedrich Wilhelm von Taube and Franz Stefan Engel	
(<i>Description of the Kingdom of Slavonia and Syrmia</i>)	137
Ante Grubišić	
The Forests of the Vukovar Manor in the 18 th Century	
According to Cartographic Sources	147
Milan Vrbanus	
Forests in the Court Chamber Censuses of Slavonia from the Liberation	
from the Ottoman Rule to the mid-18 th Century – The Meaning of Forest	
in the Economy of Slavonian Manors During the First Half	
of the Century	193
Danijel Jelaš	
Cartographic Sources for the History of Slavonian Forests	
in the State Archives in Osijek	247
Zlata Živaković-Kerže	
Forests / Timber – Exploited or Unexploited Potential:	
A Contribution to the Historical Review of the Exploitation of	
Timber at the Turn of the 19 th Century	261

Dinko Župan

- The Education of Foresters from Slavonia in Mariabrunn (1813-1867)
with Special Reference to Adolf Danhelovsky 281

Robert Skenderović

- Theft, Debts, Embezzlement – Challenges to the Management
of the Brod Estate Community from 1873 until 1914 295

Branko Ostajmer

- The Oak Extract Company Limited* in Županja from
its Foundation until 1912 313

Hrvoje Volner

- The Debate on the Age of Oak Forests on the Pages of *Šumarski list* 335

Luka Pejić

- Years of Revolt: Strikes of the Wood Processing Industry's
Workers in Slavonia (1905 – 1907) 345

Goran Vasin and Dejan Mikavica

- Forests of the Fruška gora Monasteries in the Financial Reports
of the Sabor Committee from 1906-1907 375

Žarko Španiček

- Village and Forest: The Emergence and Disappearance of Villages
in Wooded Areas of Central Slavonia 391

Jasminka Najcer Sabljak

- The Slavonian Forests in the Works of Hugo Conrad von Hötzendorf
and Adolf Waldinger 407

Anica Bilić

- A Literary Historiographical Walk through Slavonian Forests 425

Julijana Matanović

- Wooden Bridge on Oak Pillars: The Novel *Veliki hrast (The Big Oak)*
of Vlado Andrilović as the Starting Point of a Personal History 449

- Pictures from the Conference 457

Predgovor

Šume predstavljaju jedno od najvećih prirodnih bogatstava Hrvatske. Po očuvanosti i kvaliteti danas su naročito poznate slavonske šume hrasta lužnjaka. Slavonski je hrast lužnjak svoju svjetsku slavu stekao polovicom 19. stoljeća, tada pogotovo slavljen kao izvrstan materijal za bačvarske dužice u Francuskoj. Od tada drvna industrija postaje važan element slavonskog gospodarstva, a njen utjecaj vidljiv je u svim segmentima društva. No, slavonske šume imaju mnogo dulju povijest. One su svojevrsne strukture dugog trajanja koje su na razne načine uvjetovale čovjekov život u Slavoniji. Jednako tako čovjek je kroz povijest neprekidno djelovao na slavonske šume kroz brojne intervencije i svakodnevne prakse vezane uz šume.

Važnost šuma za slavonsku povijest potaknula nas je da u Podružnici za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Hrvatskog instituta za povijest pokrenemo znanstveno-istraživački projekt s ciljem organiziranog i sustavnog istraživanja povijesti šuma, šumarstva idrvno-tehnološke proizvodnje. Na tragu dosadašnjih istraživanja, ali isto tako svjesni znatne neistraženosti povijesti šuma u Slavoniji, prijavili smo 2014. godine na natječaj Hrvatske zaklade za znanost četverogodišnji istraživački projekt pod nazivom „Od prašuma do oranica: povijest antropizacije šuma u Slavoniji od srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća“. Projekt je na našu veliku radost prihvaćen te je počeo s radom 1. lipnja 2015. godine. U sklopu aktivnosti toga projekta Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje organizirala je znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom „Slavonske šume kroz povijest“ koji je održan 1. i 2. listopada 2015. godine u Slavonskom Brodu.

Zbornik *Slavonske šume kroz povijest* rezultat je toga znanstvenog skupa na kojem je sudjelovalo 25 izlagača, a u zborniku objavljujemo 19 radova u kojima se kroz interdisciplinarne pristupe analizira problematika povijesti slavonskih šuma. Osobito nas raduje da je znanstveni skup održan upravo u godini u kojoj su šumarski stručnjaci slavili 250 godina organizirane šumarske službe u Hrvatskoj. Ta je godišnjica bila vezana uz prve propise i institucije šumarske službe koje je u Hrvatskoj uvela tadašnja vladarica Marija Terezija (1740.-1780.) Time je u Hrvatskoj uvedeno načelo potrajanog gospodarenja šumama koje je omogućilo da i danas, dva i pol stoljeća kasnije, još uvijek možemo svjedočiti ljestvici slavonskih šuma, ali i održivo gospodariti njihovim drvnim bogatstvom.

U hrvatskoj historiografiji poznati su radovi nekih uglednih povjesničara o povijesti šuma i šumarstva koji su stari i više od stotinu godina. Primjerice, još je davne 1902. godine Emilij Laszowski u *Šumarskom listu* objavio znanstveni rad pod naslovom „Rad kr. vjeća za kraljevine Hrvatsku, Slavoniju i Dalmaciju oko sačuvanja i gojenja šuma 1767.-1779.“ koji i danas ima svoju znanstvenu vrijednost. Ipak, povijest šuma relativno je mlađa subdisciplina povijesne znanosti koja je svoj nagli razvoj doživjela tek zadnjih desetljeća u okviru šireg interesa povjesničara za odnos čovjeka i prirode, danas obuhvaćenog u okviru povijesti okoliša. Radovi u zborniku donose niz primjera antropizacije šuma, odnosno primjere čovjekova utjecaja na slavonske šume u razdoblju od antike preko srednjeg vijeka do početka 20. stoljeća. Ta je antropizacija svoj puni zamah zadobila u vrijeme industrializacije i urbanizacije u 19. stoljeću. S razvojem drvne industrije dolazi do velikih intervencija u slavonski šumski prostor koje su dovele do toga da je tijekom 19. stoljeća prekrivenost šumama u Slavoniji sa 70 posto pala na 35 posto. Takve promjene izazvane masovnim krčenjem u zapadnoj su se Europi događale još tijekom 11. i 12. stoljeća i dobro su istražene u njemačkoj i francuskoj historiografiji. Dosadašnja historiografija slavonske šume je uglavnom istraživala u sklopu gospodarske povijesti, i to najviše iz vizure razvojadrvno-prerađivačke industrije. Tu gospodarsku paradigmu želimo nadograditi i oblikovati u jednu istraživačku kulturnu paradigmu unutar koje bi se pokušalo odgovoriti na pitanje kako se šumski kapital tijekom povijesti pretvarao u društveni i kulturni kapital, te koje su kulturne prakse proizlazile iz interakcije čovjeka i šuma u Slavoniji. Taj okret u pristupu povijesti okoliša podrazumijeva povijest okoliša kao povijest socioekološkog sistema istkanog kroz međuodnos četiriju temeljnih istraživačkih kategorija: okoliš, vlast, ekonomija i kultura (Wolfram Siemann i Nils Freytag). Te četiri kategorije ključne su kategorije u novoj istraživačkoj metodologiji istraživanja povijesti antropizacije prirodnog okoliša. Smatramo da smo s ovim zbornikom započeli jedno takvo istraživanje i otvorili prostor za daljnje istraživanje slavonskih šuma iz raznolikih perspektiva kao što su kulturna, socijalna, ekološka, gospodarska, demografska, etnološka, politička i vojna vizura. Upravo tu raznolikost vizura kroz svoje rade od antike do 20. stoljeća u ovome zborniku prezentiraju povjesničari, arheolozi, etnolozи, povjesničari književnosti i umjetnosti, kojima zahvaljujemo na radovima napisanim za objavljivanje u ovome zborniku.

Na kraju zahvaljujemo i svima onima koji su pomogli u organiziranju skupa i objavljivanju ovog zbornika.

Urednici

PROGRAM SKUPA
SLAVONSKE ŠUME KROZ POVIJEST

Četvrtak, 1. listopada 2015.

10.30 – 11.00 Otvorenje skupa

11.00 – 12.30 Narativni i kartografski izvori za povijest šuma u Slavoniji i Srijemu
moderatori: Stanko Andrić i Hrvoje Petrić

Josip Parat:

„Šume i drveće u antici južne Panonije“

Hrvoje Gračanin, Silvija Pisk:

„Pisani izvori o šumama u savsko-dravskom međuriječju u kasnoj antici i srednjem vijeku“

Vladan Gavrilović:

„Opis slavonskih šuma u delima Fridriha Vilhelma von Taubea i Franca Štefana Engela (Opis Kraljevstva Slavonije i Srema)“

Milan Vrbanus:

„Šume u komorskim popisima Slavonije od oslobođenja osmanske vlasti do sredine 18. stoljeća. Značenje šuma u gospodarstvu slavonskih vlastelinstava“

Danijel Jelaš:

„Kartografski izvori za povijest slavonskih šuma u Državnom arhivu u Osijeku“

Diskusija